

Bikácsi Gergely

*Apostol utca 13.**

Gyerekkoromban sokat játszottam az Apostol utcában.

Bimbó út – Barsi park – Vérhalom-tér – Apostol utca.

Egyszer átrúgtuk a labdát az Apostol utca 13. kerítésén. Szép, régi, faerkélyes ház.

Jött egy bácsi, és visszaadta a labdát.

Aki szép tavaszi vagy kora őszi napon a Margitszigetről átsétál Budára, látni fog a domboldalon egy napsütésben vakító fehérségű villát, mely nem annyira méretével, mint elegáns szépségével uralodik a környezetén. Farkas István, a fehér és magányos épületek festője bizonyára megfestené. Az ő fehér és magányos házai mindig szorongást, fenyegetést sugároznak. Ez a szép villa az Apostol utca 13.

1961. április. Elsőéves egyetemista vagyok. Gagarin és a Disznó-öböl hónapja, itthon Nádas-regény éve, úgy értem, a *Párbuzamos történetek* éve. A híres Lukács uszodai fejezetben homályos háttérű belügyi eseményekről, intrikáról, államtitkokról beszélget két férfi. Titok- és homályszóttas e fejezet: a kritika sem tudta értelmezni. Azt csak kevesen tudták, hogy a magyar BM vizsgálódott Eichmann egykori magánkapcsolata ügyében, váratlanul nyomozók csengettek be olyan lakásokba, ahol már az előző lakos sem tudott semmit az 1944-es lakóról, nemhogy az akkori, az 1961-es. Nádas könyvének Lukács uszodai fejezetében még csak célzás sem hüvelyezhető ki erről: mintha más, talán közeli atomveszély titkai izgatnák a két múltverte és BM-kebelbeli szereplőt. Közeli atomveszély viszont egy évvel később, 1962. október végén leselkedett a világra. Azóta is sokat járok a Lukács uszodába, néha megállok a folyosón, de fogalmam sincs, miről beszél ott az a két férfi. Vagy mégis? A harmadik kötet 360. lapja körül az idősebb diplomata (szintén a Lukács úszómedencéjében) felvilágosítja a fiatalabbat, miért nem kéri ki Magyarországra Eichmann Izraelből. Még később a diplomata nyomtalanul eltűnik egy külföldi repülőtéren...

Talán járt Eichmann a Lukács uszodában...

1960. május (akkor érettségiztem), messze tőlem Buenos Aires. Francisco Ricardo Klement argentin állampolgár, a Mercedes művezetője, Garibaldi utcai lakos elrablása pontosan melyik nap történt? Érettség-eredményhirdetésem napján. Vagy amikor argentin kiadású spanyol nyelvkönyvet vásároltam az antikváriumban? (*Különös tekintettel az argentin szavakra és kiejtésre* – így állt benne).

1961. április 11-én Jeruzsálemben megkezdődik az Eichmann-per. Pársoros hír a magyar újságokban. 1962. márciusában fellebbviteli per Jeruzsálemben. 1962. május 31-én kivégzik a halálraítélt Eichmann-t. Újabb pársoros hír. Az *Esti Hírlap*ban még egy fotót is megjelentettek a tárgyalásról. Üvegkalitkában.

Budapesti Távbeszélő névsor, 1944. március

Kosztolányi Dezsőné Harmos Ilona író özv.

-- I., Tábor u. 14, 160-703

Füst Milán XI. Vércse u. 27 -- 457-144

Szerb Antal XII. Szajkó u. 164-989

Pfisterer Miklós I. Derék u. 21 -- 354-133

Caccialegni Emilio olasz-svéd keresk. attasé, II. Füge u. 4 – 156-654

Aschner Lipót II. Apostol u. 13 -- 357-513 – (Vajon „titkosították” a számot, amikor Eichmann beköltözött a házba?)

Adolf Eichmann több tévéfilm mellékfigurája (az egyikben számomra ismeretlen nevű magyar színész játssza). Két nagyjátékfilmben főszereplő. Az egyikben egy amerikai kalandfilm-sztárszínész alakítja. Egyáltalán nem Eichmann-pofa. Maszkírozva, fekete keretes szemüvegével viszont kiváló hasonmás: Hollywood maszkmestereinek büszkesége. Nagyobb név, Robert Duvall játssza a régebbi filmben (*Az ember, aki elfogta A. E.-t*). Ez pontosan követi az elrabló izraeli kommandós könyvét, a könyv is, a film is – egy teljesen hihetetlen, majdnem komikus jelenettől eltekintve – dögunalmas. Duvall tökéletes régivágású profi, teljesíti a feladatot. Hja, játszotta ő Mussolinit is, ha igaz. (Nem igaz, Rod Steiger ját-

* A Múlt és Jövő kiadónál megjelenő *Eichmann-csokoládé* című könyv első fejezete.

szotta.) Azért mondom, hogy a másik, a *sztárszínész* nem zsidós, mert Eichmann-nak egyetlen zseniális meglevenítője sem az újabb sztárszínész, sem Duvall – hanem ő maga a saját pere dokumentumfilmjében: az az Eichmann a leghitelesebb nagyon is zsidós pofa, ott az üvegkalitkában. (Ő az egyetlen „zsidó” a teremben – mondta a jeruzsálemi tárgyaláson Bródy Sándor amerikai zsidó tudósító.) Az üvegkalitka embere egy fölényes intellektuel és egy korlátoltan buta főkönyvelő ötvözetét játssza, minden hamis hang nélkül. Az igazi Adolf Eichmann.

A film teljesen hihetetlen és akaratlanul komikus jelenete egyébként az életből vétetett. Eichmannra nemcsak a filmben, a valóságban is egy vak bukkan rá, mondhatnánk, egy vak ismerté föl Buenos Airesben. Ezt tessék überolni. Nincs az a Hannah Arendt.

Utószezon. Magyar film, 1967. Itt Eichmann csak fotón szerepel, de valahogy emlékezetesebb. A csúnya küllemű és zavaró, rengeteg elírást hozó, érdekes (majdnem jó) Páger-monográfiában persze épp ennek a Páger-filmnek az ismertetése többszörösen téves. Páger nyugdíjas kisvárosi patikus ebben a filmben, akit vén barátai gonosz viccel berendelnek a bíróságra. A patikus megrémül, azt hiszi, az Eichmann-per miatt. Felidézi a múltat, vívódik önmagával. A film nem az élet. Az életben Páger kétszer fogott kezét Szálasival, Szálasit csak egyszer, 1944 decemberében találkozott Hitlerrel, Eichmannnak meg talán még a nevére sem hallott. Nincs „forró kézkapcsolat” Szálasit és Eichmann meg Eichmann és Páger között... Páger az *Utószezonban* kiválóan játszsza, hogy megjed valaki (egy nyugdíjas patikus) a jeruzsálemi Eichmann-perről értesülve, hogy önvád kezd kihozni egy régi félmondata miatt. Másnak senkinek nem volt önvádjára Magyarországon.

A film lelegeje. Óriási, első oldalas magyar újságszalagcím: *Megkezdődött Eichmann pere.* A film szerint. A „valóságban” semmiféle ilyen óriási szalagcím nem volt. Hacsak az *Esti Hírlapban* nem... Azt afféle bulvárlapnak szánták. „Hacsak Szilágyiék nem...” Elejtett félmondat a filmben, e félmondat körül forog minden. A Páger-monográfia több csúnya (szerzői) tévedéssel és betűhibával ékes. „Nagydíj (1976) a Velencei Biennálén.” Kétszer is hibás évszám, nem javították: 1967 a helyes dátum. Sőt, a „nagydíj” is tévedés. Páger valóban a legjobb férfi főszereplő díját kapta, de nem a Biennálén, hanem 1963-ban egy másik szerepéért Cannes-ban. Viszont majdnem megkapta Velencében is.

Velence, 1967. Susan Sontag, a zsűri egyik tagja szervezi (állítólag) a tiltakozást. Miféle tiltakozás? Susan Sontag vajon annyira tájékozott volt: annyira

ismerte a háború előtti és alatti magyar helyzetet? Nyilván nem. Állítólag a *Variety* c. amerikai lap cikke riasztotta. Jó, de azt a lapot kik riasztották? Egyáltalán: mindegyre van magyar forrás? A Páger-könyv szerzője semmiféle forrást nem ad. Mi történt az ünnepélyes díjkiosztón, és főleg a zsűri vitáján, ahol Páger díja felmerülhetett. Magyar lapok tudósítói? Ugyan, éppen ők... Üljön valaki be a legnagyobb külföldi könyvtárakba és archívumokba, hogy megismerje a fejleményeket. Ki volt a magyar filmküldöttség vezetője? Mit határozott? Páger és felesége a díjkiosztás előtt visszautazott Budapestre. Szilágyi Bea dramaturg. Págernek ő a harmadik felesége: zsidó. „Nem elég, hogy zsidó, még csúnya is” – élcelődik maga Páger.

Kézfogások. Ha Págerék villaszomszédja Imrédy, Páger felesége Imrédy szeretője (híresztelés volt, nincs bizonyíték), és Eichmann többször Endre László vendége nyáron Szenkútpusztán, késő ősszel a Sopron-közeli Velemben, akkor a kézfogások száma növekedik? Talán, de hogy úgy mondjam, „kézfogásilag” semmivel sem kerül közelebb Páger Eichmannhoz. Endre és Eichmann, ők barátok lettek a meleg pesti nyárban, ám Páger – Imrédy – Szálasit? ez a kézfogáshullám megtörtént, de, mint mondják (vagy Páger mondhatta): „nem volt jellemző”. Mondjuk (nem mondtuk még?), hogy Imrédy és Szálasit nagyon utálta egymást. 1944 őszén Páger az osztrák határ közelében levő Pornóapáti faluba húzódtott, kislánya dajkájának rokonaihoz. Pornóapáti.

A hatvanas években nemcsak filmeket néztem (minden magyar filmet), hanem a nagy futballszurkolók közé tartoztam. Egy Fradi-meccs után láttam a falon: *Voltunk Vagyunk Leszünk, FTC.* Irigyeltem, miért nincs más csapatoknak ilyen frappáns jelszava. Vettem argentin kiejtésű spanyol nyelvkönyvet, de semmit sem tudtam Buenos Airesről. Arról pláne nem, hogy a Dél-Amerikába, majd Ausztráliába menekült Literáti Vágó Pálnak (vagy Fialának, vagy Marschalkó Lajosnak?) 1960-ban jelent meg Buenos Airesben a hungarizmus történetét elbeszélő *Voltunk Vagyunk Leszünk* c. nagy műve. Nem kell központozás, vessző, a három szó így igazán mozgósító. 1960, amikor Buenos Aires egyik külvárosi utcájában, a Garibaldi utcában az izraeli kommandó autóba tuskol egy magas, szemüveges férfit, akkor mai szemmel a *Voltunk Vagyunk Leszünk*-ből a harmadik szó igazán érdekes, mai szemmel, 2014, amikor daloló tegnappá válik a jövő. Legalábbis Magyarországon.

*Az utcákon feltűnt egy reverendás alak
Derekán pisztolytáska, fején kalap
Fegyverek ropogtak a hólepte tereken
A bűnösöknek nem volt kegyelem
Egy kézzel ölt, a másikkal ölelt
Isten nevében vezényelt sortűzet
Rózsafüzér és revolver, az volt a szép
Rózsafüzér és revolver '45 telén
De jött a vörös horda és Budapest ostroma
Európa védőpajzsa volt Hungária
Az utolsó töltényig védte a hazát
S vértanú lett a keresztfán
Egy kézzel ölt, a másikkal ölelt
Isten nevében vezényelt sortűzet
Rózsafüzér és revolver, az volt a szép
Rózsafüzér és revolver '45 telén*

Egykor népdal lehet az újnyilas dalból. Egykor – ez a szó múltat jelent, egykor – ez a szó jövőt is jelent. Voltunk, vagyunk, leszünk. Kun páter dalban támad fel.

Gyerekkoromban, mint annyian, én is gyűjtöttem bélyeget. Ez sem veszélytelen mindig. Az egyetlen náci tisztt, elfelejtettem a nevét, aki elismerte, hogy ő igenis tanúja volt az emberirtásnak, sőt egyik végrehajtója, szabadulása után, megvénülve valami történelmi konferencián Bécsben dulakodni kezd egy híres angol holokauszt-tagadóval. Filatelisták egymás közt: mert az volt mindkettő: a bűnbánó ex-náci tisztt, és a holokauszt-tagadó történész is, mindkettő filatelista. Gyerekkori barátom nagy titokzatosan mutatta apja eldugott bélyeggyűjteményét. Sok Hitler-bélyeg volt benne, érdekesnek éreztem. Aztán később hozzáolvastam valahol: A Führer-bélyeg mind tömegbélyeg, nincs anyagi értékük, de az ún. „Führer tévnyomatoknak” nagyon nagy értéke van. (Eszmeileg is, mint mondják.) „Führer-tévnyomat!” Pénzzé tenném, ha nekem volna.

Apám újságkivágataiban megtaláltam a *Kis Újság* című akkor legnagyobb példányszámú, Kisgazdapárti napilap egyik 1945. augusztusi számából egy cikket dr. Berend Béla főrabbi népbírósági tárgyalásáról.

A nyilasokon is túltett Berend Béla dr. 1945 január első napjaiban. Sikerült behízelegte magát a gyilkosok táborába is. Pár óra múlva már ott állott a pártszolgálatosoknak élén és uszítja a társaságot a zsidóüldözésekre, a Pozsonyi út 49. és 51. számú házak lakói keservesen lakoltak ezért, mert akadt egy Berend Béla dr., aki Júdás-pénzért és a saját jólétének biztosításáért az emberek százait szolgáltatta ki a nyilas fenevadaknak.

Az ő útmutatásai szerint raboltak, loptak a nyilas pártszolgálatosok, Berend Béla dr. mindezek fejében Gestapo-igazolványt kapott, szabadon mozoghatott, főúri életet élhetett, ugyanakkor, amikor hitsorsosai ezerszámmra pusztultak el.

A fékezhetetlen becsvágy és a szereplési viselkedés nem ismert határt Berend Bélában. Amikor az országban sok-százezren félve bújtak meg otthonaikban és riadtan várták a végzetet, Berend Béla Bosnyák Zoltán és mások társaságában uraskodott. Valóságos szenvedéllyel vetette magát az üldözöttekre és kopó módjára hajszolta a rendszer elől bujkáló szerencsétleneket. Sokan kerültek a nyilasok kezébe olyanok, akiket Berend adott a nyilasok kezébe. Vakmerősége határtalan volt, a „Harc”-ban éleshangú cikkben támadta meg a zsidóságot és 1944. decemberében betetőzte bűncselekményei sorozatát azzal, hogy a hullarablástól sem riadt vissza. A nyomozás megállapítása szerint mint gettólelkész az agnoszkálásra kerülő bolttestekről leszedte az ékszereket.

Berend Béla volt szigetvári főrabbit 1945 nyarán a Népbíróság tizenöt év börtönre ítélte. Baráti kapcsolatban állt Imrédyvel és Bosnyák Zoltán „zsidószakértővel”, a *Harc* főszerkesztőjével, Endre László és Eichmann tanácsadójával. 1947-ben felmentették, később az USA-ba távozott, nevét megváltoztatta. Nagyon idős korában halt meg. E dokumentum másolatát (tévnyomat?) nekem Ember Judit mutatta meg, amikor a Bosnyák Zoltán ügyében kutató naiv „pártmunkás” (így hívta magát), K. G. viszontagságairól készülő filmjén dolgozott. A levél nem került be a filmbe.

Nyilaskeresztes Párt-Hungarista Mozgalom Legfőbb Pártvezetőségének

Alulírott, főrabbi vagyok, a Zsidó Tanács tagja, meggyőződéses cionista. Fajnak tartom a zsidóságot, külön nemzetiségnek és végleges megoldásnak a Zsidó Országot. Célom azonos az Önökével: a zsidóság kivándoroltatása. De ez csak a háború után lehetséges. Ha ezer évig tudtak várni a zsidókérdéssel, várjanak még néhány hónapot, amíg elül Európában a barci lárma, és azt a problémát az összes érdekelt nemzetek és világzsidóság hivatott képviselőinek bevonásával egész világra szóló érvényességgel rendezni lehet. Hiszen nyilvánvaló, hogy ez nem egyedül magyar, hanem európai, sőt világkérdés. Ennek megfelelően véglegesen és közmegnyugvásra csakis nemzetközi úton oldható meg.

Addig azonban szüntessenek meg mindennemű uszítást, bántalmazást, kegyetlenkedést. Toroljanak meg minden rémtettet, amit karszalagos banditák követnek el, mert ezek a halálra rémült, védtelen, üldözött zsidókon elkövetett kegyetlen gyilkosságok örök időre beszenyeznek a Nyilaskeresztes Párt és a magyarság nevét az egész művelt emberiség és a világ közvéleménye előtt.

Teljesen alaptalan és nevetséges állítás, hogy a bujkáló zsidók a Hungarista Állam legfőbb belső ellenségei, mert ezek kémkednek, és merényleteket terveznek és hajtanak végre. A Párt nyomozati szervei és a Rendőrség még egyetlen olyan esetet sem bocsátott nyilvánosságra, amelynek értelmi szerzői vagy végrehajtói zsidók lettek volna. Légből kapott vádaskodás ez. Különböző is, kik lennének a zsidók közül a szabotálók, kémek és merénylők? Hiszen mindkét nembeli fiatalságunk 50-60 éves korig vagy munkaszolgálaton, vagy sáncmunkán van, távol otthonától és szeretteitől! Az öregek, a betegek, a kisgyermekek talán? Úgy (...) Kérem...!

Beköltöztünk a gettóba. Elkülönültünk a magyarságtól. Elszenvedtünk eddig is sok sújtó rendelkezést, és hajlandók vagyunk továbbra is minden elfogadható hatósági utasítást vagy parancsot teljesíteni, de a kormányzat és főleg a párt állja a szavát, legyen ura a helyzetnek, tegye meg a magáét, és tanítsa mőreire saját szerveit és közegeit. Hiszen még a Gestapo – amelynél engeresztelhetlenebbül soha senki sem gyűlölte a zsidóságot – is nyújtott bizonyos fokú védelmet a Zsidó Tanácson keresztül a pesti zsidóságnak.

Kérjük a Nyilaskereszties Párt–Hungarista Mozgalomtól, hogy saját reputációja érdekében, biztosítsa a gettólakók védelmét, puszta életét, a szűkösen megszabott napi élelemfejadagot, és fegyelmezett pártszolgálatosaival tartsa távol a gettótól meg a védett bazánktól az árpádsávos nyilas karzalaggal visszaélő közönséges rablókat és gyilkosokat, mert ezek csak szegényt hoznak és gyalázatot a Hungarista Párt nevére.

Tegyétek lebetővé és biztosítsák is, hogy ha éhezve, fázva, dideregve és szenvedve is, legalább a gettóban vésszelhesse át, a csekélyszámú megmaradt zsidóság az ostrom hátralevő, nehéz napjait. Nyugodjanak meg: az utolsó 6 év eseményei minden egyes magyarországi zsidóban, férfiban–nőben egyaránt megérlelték a megmásíthatatlan elhatározást: KIVÁNDORLUNK! NEM MARADUNK ITT! MÉG HA KÉRLELNÉNEK SEM! Kis türelmet kérünk csak még! Tanácstagtársaimmal együtt készséggel vennénk részt egy nagyon őszinte és közvetlen hangú, fenti tárgyú megbeszélésen, hogy bizonyos elviselehető türelmi állapotot hozzassunk létre, mindkét fél érdekében.

Személyem és a zsidóságról vallott felfogásom felől Bosnyák Zoltán, a Zsidókérdést Kutató Magyar Intézet igazgatója és a "HARC" főszerkesztője, valamint Sarlósy József, az V. ker. Nyilaspárt egyik vezető embere adhat bővebb felvilágosítást.

Budapest, 1944. dec. 15.

Illő tisztelettel:

Dr. Berend Béla sk. főrabbi, tanácstag

Budapest VII. Síp-u. 12. I. em. 17.

Elfelejtettem, hogy az Apostol utcához nagyon közeli Áldás utcai általános iskola sakkcsapatával játszottuk 1956 májusában a II. kerületi ifjúsági sakkcsapat-döntőt. Én a második táblára kerültem, és megsemmisítő vereséget szenvedtem bizonyos Puschmann Pétertől (később Németországban lett sakkmeister). A sakk-irodalomban „Porosz huszárjáték” néven ismert megnyitás egy ritkább változatába csalt, és élve megnyűzött. (Úgy emlékszem, ezt a kifejezést sakkcsapatunk edzője, a híres Schneider Miklós mester használta.)

... Az Apostol utcai játékok óta rengeteg idő telt el, már az Eichmann perig is, 1961-től meg még rengetegebb idő a mai magyar náci rockzenekarig. Mást is majdnem elfelejték mára.

Másik utca és ház, másik nyilasok. Éppen a „Zuglói Nyilasper” 1966-os tárgyalásakor kerültem a Filmtudományi Intézetbe: az épület (szép villa, Vorosilov/ Népstadion út, ott szállásolták el Titót 1947-es budapesti látogatásakor). Pár házra volt az egykori Nyilasház Thököly út 80-as számától: ama ház Vorosilov úti sarkán van az első osztályú Szófia (ma: Thököly) étterem. Napi ebédjeggyel majdnem mindenki odajárt ebédelni az Intézetből. Én általában a filmvetítő gépésze mellett ültem, aki zsidó tárgyú dokumentumokat gyűjtött, állítólag kockákat vágott ki régi filmhíradókból, minden náci- és nyilas dokumentumot ismert. Óriási technika-történeti tudása volt.

Az Intézet padlásablakán kihajolva figyeltük 1968 augusztusában a közeli Csehszlovák Nagykövetség elé beálló turistabuszokat és a csődületet. A padlásablak a vetítőtől nyílt, ahol például a Slánsky-perről szóló, sokáig itthon betiltott *Vallo-más* című filmet is láttam. Meg még többszáz filmet.

... Múlnak az évek. 2005-ben a Roma Tre egyetem egyik nagy vitanapján a híres német Hitlerfilm, a *Bukás* kapcsán és általában „a nácizmus filmművészeti ábrázolásának” szenteltek egy konferenciát. A meghívottak közt volt a történészek által is nagyra becsült Joachim Fest, a film alapjául szolgáló könyv írója. Élesen vitáztak vele, ő kicsit sértetten válaszolt... Most azért jut eszembe, mert ott a Roma 3 egyetem tanszékvezetője engem is bemutatott a jeles történésznek, és én is keztem fogtam Festtel, aki keztem fogott Albert Speer egykori – halálra nem ítelt – háborús főbűnőssel, Hitler főépítészével és bizalmasával, aki százegyszer keztem fogott a Führerrel.

Ha jól számolom, én két kézfogásnyira vagyok Adolf Hitlertől.